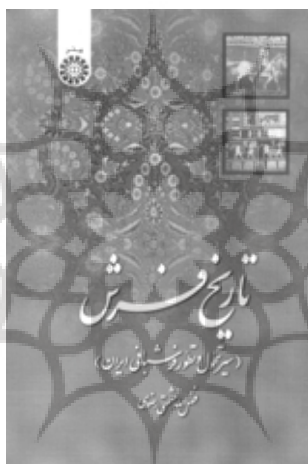

نگاهی به کتاب تاریخ فرش

تاریخ فرش
فضل الله حشمتی رضوی
انتشارات سمت، ۱۳۸۷

متعلق به دوره‌ای خاص که متأثر از شرایط ناشی از آن است، مورد بررسی قرار می‌دهد. طبیعی است اگر از این تعریف برای «فرش» استفاده کنیم می‌توان تاریخ فرش ایران را سرگذشت رشتن و بافتن زنان و مردانی دانست که در سرزمین گسترده‌ی فلات ایران دستیافته‌های خود را به ویژه آن گروه که با اسلوب «خوابدار گره خورده» به نام «قالی» با رنگی برآمده از ذهنیت آنان و نشسته در تار و پود آن، در طول تاریخ بافته و بدون ادعا این راه و رسم و سنت را به نسل امروز تحویل داده‌اند. بنابراین آنچه در این تاریخ‌نویسی به عنوان پایه و محور بر آن تکیه می‌شود «تحولات و رخدادهای نظام تولید و دادوستد آن به انضمام منابع انسانی» است که هر چه در دل تاریخ پیش می‌رویم مسایل شفاف‌تر و دست آخر با آمارهای کارکرد توأم می‌شود.

کتاب تاریخ فرش قلمرو نوشتاری خود را از چه زمان و دوره‌ای آغاز و در استمرار به چه مقطعی از زمان خاتمه داده است؟

با خبر شدیم کار چاپ و انتشار کتاب «تاریخ فرش» تألیف استاد فضل‌الله حشمتی رضوی اخیراً به اتمام رسیده است. کتاب مذکور برای مقطع دانشگاهی رشته‌ی فرش به عنوان منبع اصلی درس تاریخ فرش (سیر تحول و تطور فرش‌بافی ایران) تدوین یافته که علاوه بر جامعه‌ی دانشگاهی، مراکز فنی تولید و سایر هنرمندان و دانش‌پژوهان نیز از آن بهره‌مند خواهند شد.

با مؤلف به گفت‌وگو پرداختیم که حاصل پرسش‌ها، پاسخ‌هایی است که دریافت کرده‌ایم:

آقای حشمتی قبل از اینکه به موضوعات کتاب وارد بشویم برداشت و تعریف خودتان را از واژه‌ی «تاریخ فرش» ارائه بفرمایید.

به باور من، تاریخ، علم کشف رویدادهای به وقوع پیوسته در موضوع ویژه‌ای است که رخدادهای گذشته را براساس واقعیت‌های زمان و مکان

این کتاب پس از بحث‌های مقدماتی و تعاریف، در عصر پیش از تاریخ و در دل اسطوره‌ها از زمان «تهمورث» که از «رشتن» و «باقتن» سخن در میان است، کار خود را آغاز می‌کند و پس از خاستگاه نخستین و ورود به دوران باستان یعنی مادها، هخامنشیان، سلوکیان، اشکانیان و ساسانیان وارد سده‌های نخستین دوران اسلامی می‌شود و پس از فتح ایران و خلافت امویان و عباسیان به حکومت‌های ترکان غزنوی، سلجوقی و خوارزمشاهی می‌رسد و موضوع فرش را پی می‌گیرد. در همین مسیر تاریخ میانه‌ی ایران با حمله‌ی مغولان آغاز می‌شود که ایلخانیان و تیموریان نیز در ادامه‌ی همین دوره ظهور می‌کنند. این دوره گرچه با خون‌ریزی فراوان توأم است ولی از اعتلای هنرهای ایران به ویژه نگارگری خالی نیست ضمناً دوره‌ی مذکور زمینه‌ی مساعدی برای به وجود آمدن عصر درخشان قالی‌بافی می‌شود که به تاریخ جدید ایران می‌پیوندد. بعد از دوره‌ی هخامنشیان که فرش پازیریک و دوره‌ی ساسانیان که فرش بهارستان حاصل این دوران است، به بزرگترین دوره‌ی زرین قالی‌بافی ایران یعنی صفویان می‌رسیم. بیشتر قالی‌های نفیس موجود در موزه‌های جهان که از استادی ایرانیان در نقش، رنگ و بافت نشان دارد، ثمره‌ی تلاش هنرمندان این دوره است. در ادامه‌ی عصر جدید، کتاب

به دوره‌های افشاریان و زندیان می‌پردازد که به سبب

اقتصاد ضعیف کشور، قالی‌بافی چندان سهمی

در آن نداشته است. تاریخ معاصر ایران با

دوره‌ی قاجاریان و راهاندازی

شرکت‌های قالی‌بافی

چند ملیتی آغاز

می‌شود که با

مداخله‌ی بیگانگان

و سرمایه خارجی توأم

است. در میانه‌ی تاریخ معاصر، دوره‌ی

پهلوی ظهور می‌کند که با دولتی‌شدن امور و

سیطره‌ی شرکت فرش همراه است.

بخش پایانی کتاب به تاریخ کنونی ایران و قالی‌بافی بسیار گسترده‌ی

آن در ربع اولیه‌ی قرن جمهوری اسلامی ایران اختصاص دارد و تاریخ

قالی‌بافی تا استقرار مرکز ملی فرش ایران ادامه می‌یابد و بعد از آن

موضوع به «تاریخ فردا» موكول می‌شود به امید آن که نهاد عظیم آن

هنر ملی و سنتی گسترش بیشتری از گذشته داشته باشد.

ممکن است به روش‌های تدوین کتاب هم اشاره بفرمایید.

منظورم این است که کتاب با چه شرایط و الزاماتی آماده تدوین

گردید؟

تدوین کتاب با استفاده از روش مطالعات کتابخانه‌ای سامان یافت.

برای ضبط و بازنویسی آن نیز روش‌های زیر را به کار گرفتیم:

- ابتدا خود را مکلف کردم کتاب را «مستند» تهیه کنم زیرا

تاریخ‌نویسی با رمان‌نویسی فرق می‌کند. در این کتاب بیان هر واقعه

مستند به مدرکی است که فهرست آن در پایان هر دوره‌ی تاریخی

بیان شده است. این مستندات حتی در دوره‌های اخیر که از ذهنیات و

مشاهدات خویش و تاریخ شفاهی هفتاد سال معاصر نقل می‌کنم، از یاد

نرفته است.

- تلاش کردم کتاب حتی‌الامکان مطابق برنامه دروس رشته‌ی

کارشناسی فرش که از طرف وزارت علوم اعلام شده است سامان یابد

و درس تاریخ فرش با دروس دیگر چون: زیباشناسی فرش، جغرافیای

فرش، سیر تحول و تطور نقوش و نمادها، شناخت قالی‌های موزه‌ای و

دروس دیگر مخلوط و متراکم نشود و موجباتی را برای تداخل موضوع

و تکرار مسایل فراهم نسازد.

- کوشش کردم کتاب «روشمند و گاه شمار» تنظیم شود و به عبارتی

وقایع تاریخی با رخدادهای فرش گره بخورد و در مقاطع گوناگون، گاه

شماری مناسب در برابر چشم خواننده قرار گیرد.

در برابر نظرات گوناگون (له و علیه) عین نظرات مطروحه را جهت

اطلاع از کم و کیف حادثه (بدون زدن شاخ و برگ) به میان آوردم نیز

هر جا لازم به توضیح اضافی بوده است در پاورقی که آن را به قرینه

قالی «حاشیه» خواندم به آن اشاره کرده‌ام.

- کوشیدم به کمک تصویر و عکس از نمونه‌های تاریخی فرش ایران

گره توصیف‌های کلامی را که در کتاب مطرح شده، بکشایم. این کار نه

از باب تزیین کتاب، بلکه به جهت ضرورت کامل صورت گرفته است.

اگر راستش را بخواهید پیدا کردن عکس‌های تاریخی

فرش ایران در طی نزدیک به سه هزار سال

مشکلی است که تلاش کردم به حداقل‌ها

اکتفا کنم ولی عکس‌ها

از نمونه‌های بارز

باشد. بالاخره با

خدمات کاملی

که از طرف

سازمان سمت مهیا گردید

کار آماده‌سازی کتاب با ویراستاری کامل،

فهرست‌نویسی‌های موضوعی، اعلام، تصاویر،

منابع، نمایه‌سازی چکیده انگلیسی و طراحی زیبای

روی جلد همراه و مجهز گردید که جا دارد از همه دست‌اندرکاران تشکر

کنم.

- با سپاس از جنابعالی، چنان‌چه در پایان مطلبی باقی مانده

است بفرمایید.

نکته‌ای که باید اشاره کنم این است که تاریخ فرش، گفتنی

و ناگفتنی زیاد دارد نخست آنکه محتوای تاریخ فرش ایران دارای

خلاء بسیاری است، دیگر آنکه در خیلی از موارد با ابهام‌هایی مواجه

هست. روزی که خواستم این تاریخ نیمه روشن را به نگارش درآورم

مشکلات مذکور مانع تحقیق نشد و این راه دشوار را با قدم شوق

پیمودم. دلیل این کار شعر زیبای سعدی بزرگ بود که مرا در این

راه بدرقه کرد:

طریق بادیه رفتن به از نشستن باطل

که گر مراد نیابم به قدر وسع بکوشم

امیدوارم صائب اندیشان و کارشناسان این رشته کمبودهای کتاب را

یادآور شوند تا در چاپ‌های بعدی از آن استفاده شود.

